

1. Ľudská povaha

V teórii štátu a v politickej filozofii sa pomerne často argumentuje tzv. „povahou človeka“. Pomocou tohto výrazu sa vysvetľuje vzťah jednotlivca k spoločnosti a čiastočne aj príčiny vzniku štátu. Proti sebe stoja dve teórie ľudskej prirodzenosti:

Aristoteles	Hobbes
- človek je štátotvorná bytosť (zoon politikon)	- človek je človeku vlkom (homo homini lupus)
- človek má reč, rozlišuje medzi dobrom a zlom	- človek je rozumný egoista
- štát (<i>polis</i>) je miestom pre hľadanie spoločného dobra na základe diskusie	- štát vzniká ako nevyhnutný kompromis na základe spoločenskej zmluvy

Záver: Nedá sa určiť, ktorá z týchto teórií je výstižnejšia, pri budovaní štátnych inštitúcií je však rozumné predpokladať, že ľudská povaha je zlá. Deľbu moci nesplodila láska k človeku, ale strach z neho.

2. Sloboda

Sloboda je súčasťou slovníka demokratického a právneho štátu: sloboda pohybu, myslenia, svedomia, náboženského vyznania, prejavu..., princíp zmluvnej slobody a vlastníckej slobody, trest odňatia slobody...

Vo formálnoprávnom vyjadrení má sloboda jednotlivca podobu *dovolenia*, ktoré súdy chránia tak, že zakazujú protiprávne zásahy do jeho nerušeného výkonu (napr. *zapieracia* či *negatívna žaloba*).

Všeobecné vymedzenie slobody vo vzťahu k štátnej moci nachádzame v článku 2 ods. 3 Ústavy SR, podľa ktorého „každý môže konať, čo nie je zákonom zakázané, a nikoho nemožno nútiť, aby konal niečo, čo zákon neukladá“.

Pojem slobody je však oveľa širší: nejde len o absenciu nútenia či zákazov (negatívna sloboda), ale aj o prístup k primeranému množstvu príležitostí pre vlastnú sebarealizáciu (pozitívna sloboda).

Rozdiel medzi negatívnou a pozitívnou slobodou bližšie približuje *Isaiah Berlin*:

Negatívna sloboda	Pozitívna sloboda
- Ako veľmi smie štát zasahovať do môjho života?	- Kto nám má vládnuť?
- sloboda od moci	- sloboda k moci
- patrí jednotlivcom	- patrí štátotvornému kolektívu (národu, ľudu)
- najmä prvá generácia ľudských práv	- najmä suverenita ľudu

Poznámka: Negatívna sloboda sa môže dostať do kolízie s pozitívnou slobodou (napr. Francúzska revolúcia). Pnutie medzi ochranou nezrušiteľných ľudských práv (materiálny právny štát) a vládou suverénneho ľudu (demokracia) je prítomné aj v Ústave SR (čl. 12 ods. 1 v kombinácii s čl. 93 ods. 3).

3. Moc

Moc možno chápať ako **schopnosť** presadiť vlastnú vôľu aj proti odporu druhých. V tomto poňatí majú moc bližšie určené subjekty (jednotlivci alebo korporácie), pričom takáto moc je v nepriamej úmere k negatívnej slobode: napr. čím väčšiu moc má štát, tým menšiu slobodu má občan.

Moc možno chápať aj ako **štruktúru**. V tomto zmysle moc nepatrí nikomu, nie je vedome vykonávaná v prospech či neprospech nejakého subjektu; ide o výsledok štrukturálneho usporiadania spoločenských vzťahov či vecí. Napr. dopravná infraštruktúra, kyberpriestor, klimatické zmeny a voľný trh vytvárajú štruktúry globalizovaného sveta, v ktorom národné štáty prichádzajú o svoju suverenitu.

Mocenské prostriedky rozdeľujeme na **násilné** a **nenásilné**. Tie prvé pôsobia na telo, tie druhé na myseľ človeka. Len štát má monopol na výkon násilia, ku ktorému sa môže schýliť pri priamom vynucovaní práva. Medzi nenásilné prostriedky radíme napríklad propagandu, cenzúru, sledovanie či distribúciu ekonomických zdrojov.

V medzinárodných vzťahoch sa uchytil výraz **soft power** označujúci komplex faktorov, vďaka ktorým štát vytvára o sebe priaznivú predstavu, čím zvyšuje svoj medzinárodný vplyv (príťažlivosť kultúry, turizmus, úspech vo vede či športe, počet ambasád, rozvojová pomoc, digitálna diplomacia...).

V súčasnosti sa hovorí aj o tzv. **hybridnej vojne**. Pre vojenské operácie v tomto type vojny sa využívajú armádne, politické, ekonomické, sociálne a informačné prostriedky, pričom na útok možno využiť aj existujúcu infraštruktúru napadnutej krajiny.

4. Autorita

Moc musí byť oprávnená, keďže jej výkon zasahuje do slobody druhých. Oprávnená, resp. legitímna moc sa nazýva **autorita**.

Z **normatívneho** hľadiska budeme tvrdiť, že moc je legitímna iba vtedy, keď sa opiera o dobré morálno-politické dôvody. Z **faktického** hľadiska budeme tvrdiť, že moc je legitímna vtedy, keď sú ľudia voči nej fakticky lojálni, keď sú fakticky presvedčení, že ju treba poslúchať. Tieto hľadiská sa v praxi prekrývajú.

Normatívna legitimita sa najčastejšie opiera o tri typy dôvodov:

- a) **pôvod moci**: moc je legitímna, pretože pochádza z nejaké špecifického zdroja, napr. od Boha, od ľudu...
- b) **účel moci**: moc by mala sledovať morálne akceptovateľné ciele, napr. ochranu ľudských práv
- c) **spôsob výkonu moci**: moc získava legitimitu aj vtedy, keď sa vykonáva v súlade s pravidlami (legalita)

Typológiu **faktickej legitimacy** ponúka *Max Weber*:

- a) **tradícia** – čím staršie, tým lepšie (legitimita obyčaje; používala sa najmä v archaických spoločnostiach)
- b) **charizma** – ľudia sú náchylní poslúchať jednotlivcov s výnimočnými schopnosťami (Ježiš, Gándhí...)
- c) **formálnoprávna racionalita** – moc operujúca v súlade s pravidlami je predvídateľná, a preto dobrá

S otázkou legitimacy moci súvisia aj **teórie vzniku štátu**, pretože otázka „Prečo vzniká štát?“ sa bežne interpretuje aj tak, že sa pýta na opodstatnenie štátnej moci (preskriptívne teórie).

Teórie vzniku štátu:

- a) deskriptívne (skúmajú historické okolnosti vzniku štátu) – **evolučná teória**
- b) preskriptívne (skúmajú dôvody, pre ktoré je štátna moc hodná nášho rešpektu)
 - **tradicionalistické teórie** (náboženská a patriarchálna)
 - **mocenská teória**
 - **teória spoločenskej zmluvy**